

<https://doi.org/10.19195/2082-8322.14.9>

Kaja Wójcik

ORCID: 0000-0002-1132-521X

Uniwersytet Wrocławski

Konstrukt kobiety dojrzałej w dyskursie medialnym – analiza krytyczna

Rozważania nad pojęciem kobiety dojrzałej warto rozpocząć od próby zdefiniowania, czym jest dojrzałość. Wielu badaczy podkreśla, że „podstawowymi wymiarami różnicującymi pozycję społeczną jednostki są jej płeć, wiek i klasa społeczna”¹. Czy w takim razie pojęcie dojrzałości należy traktować jako tożsame z jednym z tych podstawowych w społecznym konstytuowaniu jednostki wymiarów, jakim jest wiek? Według internetowej wersji *Słownika języka polskiego PWN* dojrzałość definiuje się między innymi jako:

stan osiągnięcia pełni rozwoju, stan gotowości do określonych zadań: a) «o organizmach żywych»: Pojęcie dojrzałości jest [...] względne, zależy, czego w roślinie szukamy. Zboże jest dojrzałe, gdy wyrosło, okwitło, dało ziarno. [...] c) «o zjawiskach społecznych, psychicznych, o działaniu człowieka» [...].²

Ujęcia definicyjne nie są jednoznaczne, a także nie obejmują wszystkich medialnych znaczeń i reprezentacji tego pojęcia. Niejednoznaczność ta odzwierciedla się w analizowanym materiale badawczym, w którym dojrzałość występuje z jednej strony jako synonim starości, implikując charakterystyczne dla jej rozumienia konotacje — infantyilizację, wykluczenie, nieporadność. Z drugiej zaś opisuje stan transformacji, pewnego rodzaju metamorfozy o negatywnym nacechowaniu.

Wizerunek starej kobiety był przez polskie badaczki i badaczy już wielokrotnie analizowany, a efektem tych analiz są liczne publikacje. Zagadnieniem zajęły się

¹ P. Szukalski, *Ageizm — dyskryminacja ze względu na wiek*, [w:] *Starzenie się ludności Polski — między demografią a gerontologią społeczną*, red. J.T. Kowaleski, P. Szukalski, Łódź 2008, s. 156–184.

² <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/dojrzalosc;5421409.html> (dostęp: 14.10.2020).

między innymi Dorota Niewiedział i Magdalena Steciąg, dokonując w 2016 roku rekonstruksji badawczego wizerunków językowych i psychologicznych pojęcia³. Badaczki wskazują szereg prac podejmujących przedmiot badań z perspektywy lingwistycznej, między innymi: opracowanie Romy Łobodzińskiej *Jaka jest kobieta w języku polskim?* (1994)⁴, *Językowy obraz osoby starej* Małgorzaty Marcjanik (2014)⁵ oraz *Językowy obraz kobiety i mężczyzny w polszczyźnie potocznej* Kazimierza Długosza (2000)⁶. Starość kobiety podjęta została również przez Annę Miś w artykule *Anti-age versus pro-age — reklamowy dyskurs o wieku kobiet* (2010)⁷. Należy jednak rozróżnić starość od dojrzałości, które mogą nieść inny bagaż semantyczny, a w konsekwencji być fundamentem różnego lub częściowo innego rozumienia wyrażen starą kobietą i dojrzałą kobietą. Dojrzałość kobiety zdaje się umiejscawiać ją gdzieś między młodością a starością. Zawieszona kobieta tkwi więc niczym w pułapce, otrzymując mnóstwo porad i wskazówek, które miałyby pomóc jej się uwolnić.

Celem badania była rekonstrukcja widocznych w warstwie językowej sposobów medialnego rozumienia dojrzałości kobiety oraz ich społecznych implikacji. Kobiety dojrzałe to grupa społeczna, która z powodu korelowanej z wiekiem dojrzałości traci dotychczas zajmowaną pozycję społeczną, stając się ofiarą auto- i heterostereotypów. Badanie pozwoliło unaocznic zawarty w języku ideologiczny charakter dyskursu medialnego, pełniącego w tym przypadku funkcję medium reprodukującego i tworzącego nierówności społeczne. Materiałem badawczym były trzydzieści trzy teksty o charakterze poradnikowym, opublikowane na trzech największych polskich portalach internetowych⁸ (WP, Onet, Interia), w zakładce „Kobieta”. Przyjętą metodologią badawczą była krytyczna analiza dyskursu (KAD), która przez traktowanie dyskursu jako semiozy — wytwarzania znaczeń — pozwala badać relację między elementami dyskursywnymi i niedyskursywnymi (między znaczeniem a materialnością)⁹. Tym samym KAD staje się narzędziem wspierającym obnażanie niesprawiedliwych

³ D. Niewiedział, M. Steciąg, *Stara kobieta — wizerunki językowe i psychologiczne (rekonesans badawczy)*, „Rocznik Lubuski” 42, 2016, cz. 1, s. 367–381.

⁴ R. Łobodzińska, *Jaka jest kobieta w języku polskim?*, [w:] *Język a kultura*, t. 9. *Płeć w języku i kulturze*, red. J. Anusiewicz, K. Handke, Wrocław 1994, s. 181–186.

⁵ M. Marcjanik, *Językowy obraz osoby starej*, [w:] *O sposobach mówienia o starości. Debata — analiza — przykłady*, Warszawa 2014.

⁶ K. Długosz, *Językowy obraz kobiety i mężczyzny w polszczyźnie potocznej*, „Prace Filologiczne” 45, 2000, s. 121–131.

⁷ A. Miś, *Anti-age versus pro-age — reklamowy dyskurs o wieku kobiet*, „Debiuty Naukowe” 4, 2010, s. 53–62.

⁸ PBI, *Polski internet we wrześniu 2018*, <http://pbi.org.pl/badanie-gemius-pbi/polski-internet-we-wrzesniu-2018/> (dostęp: 14.10.2020).

⁹ A. Duszak, N. Fairclough, *Wstęp. Krytyczna analiza dyskursu — nowy obszar badawczy dla lingwistyki i nauk społecznych*, [w:] *Krytyczna analiza dyskursu interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, red. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008, s. 7–29.

relacji władzy, hegemonii i ideologii. Charakter podejścia metodologicznego pozwolił na wyszczególnienie metafor, semantyk, strategii narracyjnych czy innych środków widocznych w warstwie językowej, które budują konstrukt kobiety dojrzałej.

Konstrukt dojrzałości ze względu na swoją niejednoznaczność jest niezwykle interesujący. Wydaje się, że nadrzędną cechą tego pojęcia stanowić powinna oś czasu, moment w życiu, a tym samym wiek kobiety dojrzałej. Jednak niedookreślone znaczenie słowa dojrzały sprawia, że jest on nieznanym. Świadczyć to może o pojemności znaczeniowej tego słowa lub zmieniających się i wciąż nieugruntowanych jego sensach. W analizowanym materiale mianem dojrzałej określa się kobietę zarówno po 40, 45, 50, a także po 60, 70 czy nawet 80 roku życia. Mimo że niemal zawsze definiuje się ją w kategoriach wiekowych, nie jest on ściśle określony, a różnice we wskazaniach, jak widać, wynoszą nawet 40 lat.

Tabela 1. Określenia wieku kobiety dojrzałej

W jakim wieku jest kobieta dojrzała?	
nawiązujące do demografii	po czterdziestce po 40-tce 40-latek po 45. roku życia po pięćdziesiątce po pięćdziesiątym roku życia po 50. gdy przekroczysz 50 w wieku 40, 50 oraz 60 lat dojrzałe kobiety 50+, 60+ i 70+ kobieta po „60” mam 80 lat w wieku postmillenialsowym
nawiązujące do aktywności zawodowej	w wieku poprodukcyjnym wiek emerytalny
nawiązujące do aktywności reprodukcyjnej	po menopauzie w okresie postmenopauzalnym w okresie menopauzalnym
nawiązujące do starości	w „pewnym wieku” w zaawansowanym wieku kobiety, które nie są już nastolatkami
inne	w wieku balzakowskim w kwiecie wieku dorosłych kobiet wiek średni

Źródło: opracowanie własne.

Widoczne w tabeli synonimy pojęcia kobieta dojrzała, pomijając te o demograficznym charakterze, sugerują kolejne cechy i rozumienia dojrzałości. Po pierwsze, kobieta dojrzała jest konstruowana w nawiązaniu do aktywności zawodowej bądź jej braku. W niektórych artykułach opisywana jako już nieaktywna zawodowo, tym samym tracąc jedną ze swoich dotychczasowych ról (co staje się momentem „wejścia” w stan wcześniej wspomnianego zawieszenia). Określenia w wieku menopauzalnym czy postmenopauzalnym wskazują na niesprawność i niedyspozycję kobiety w dojrzałym wieku. Pozbawiona społecznie „najważniejszej” roli kobiecej, czyli zdolności reprodukcyjnej, nie może już się uważać za kobietę młodą. Niekiedy dojrzałość w sposób eufemistyczny zostaje zrównana ze starością — na przykład gdy mówi się o kobiecie w pewnym wieku czy tej, która nie jest już nastolatką. Interesującym przykładem jest też określenie kobiety dojrzałej jako kobiety w wieku średnim, co może wskazywać na etap środkowy, przejściowy, między innymi etapami życia. Wskazana wcześniej niejednoznaczność przy definiowaniu wieku dojrzałego i mnogość określeń synonimicznych świadczą o jedynie pozornym znaczeniu kategorii wieku demograficznego, przenosząc wagę na rzecz cech charakteryzujących kobietę dojrzałą. Tak więc to nie wiek determinuje kobietę dojrzałą, lecz zestaw przypisywanych jej „właściwości”.

Na poziomie treści artykuły skupiają się przede wszystkim na poradach dotyczących urody i wyglądu zewnętrznego. Najczęściej koncentrują się wokół sposobów pielęgnacji ciała, technik makijażu, typów fryzury i ubioru. Tym samym kobieta dojrzała opisywana jest i konstruowana w zasadniczej mierze przez pryzmat swojej cielesności.

Przede wszystkim kobieta dojrzała to taka, która przeszła transformację. Niegdyś piękna, dziś odstająca od normy. W analizowanym materiale często zestawia się kobietę z przeszłości z tą z teraźniejszości w celu wypunktowania różnic wpływających na niekorzyść tej drugiej. Kobieta dojrzała w przeszłości zawsze była lepszą wersją siebie, jednak jej obecny wygląd nie jest wynikiem zaniedbania, lecz niezależnych od niej procesów określanych mianem naturalnych, z którymi należy walczyć. Kobieta dojrzała będzie więc tą, która przestała być młoda nie ze względu na wiek, lecz widoczne dla otoczenia lub dla niej samej manifestacje rozpoczynającego się procesu starzenia. Wydaje się też, że ze względu na możliwość walki o młodość i szanse na jej powodzenie pojęcie dojrzałości nie musi być stygmatyzujące, a kobiecie łatwiej zaakceptować siebie jako dojrzałą niż starą, ze względu na bezustannie podsycaną nadzieję na odzyskanie młodego wyglądu. Dojrzałość staje się więc etapem poprzedzającym piętnowaną, w rozumieniu Goffmana¹⁰, starość. Stygmatyzacja starości często wynika z przekonania, że „powyżej pewnego wieku każda osoba bezwzględnie nie jest w stanie poprawnie wykonywać określonych ról społecznych, zwłaszcza zaś tych, które przez społeczeństwo uznane są za produktywne”¹¹.

¹⁰ E. Goffman, *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, Gdańsk 2005.

¹¹ P. Szukalski, *op. cit.*, s. 156.

Plasując dojrzałość między starością a młodością, kobieta musi dokonać wyboru. Może poddać się naturalnym procesom, wybierając tym samym drogę ku starości, lub podjąć walkę z czasem i zacząć traktować dążenie do młodości jako oś swoich działań i nadrzędną potrzebę, do czego jest powszechnie zachęcana w narracjach o charakterze poradnikowym. W obu przypadkach tożsamość kobiety opiera się na ciele — jego wyglądzie, kondycji i zdrowiu. Kobieta dojrzała jest niezadowolona ze swojego wyglądu — stąd rady, jak go poprawić. Walka o młody wygląd to główny kontekst, w którym pojawia się analizowane pojęcie. Ta walka toczy się właśnie w sferze kobiecej cielesności.

Dyscyplinowanie dojrzałego ciała

Jednym z mechanizmów opisu kobiety dojrzałej jest parcelacja ciała, widoczna we wszystkich analizowanych artykułach, wydaje się dominującą kategorią opisu cielesności. Można przyjąć założenie, że przez możliwość fragmentaryzacji funkcją parcelacji jest wspieranie mechanizmów dyscyplinujących oraz tych związanych ze wspomnianą transformacją. Konkretnie części kobiecego ciała mają pokazywać różnice między stanem teraźniejszym a przeszłością, która odwołuje w tym przypadku do młodości.

Ciało kobiety dojrzałej objęte jest mechanizmami dyscyplinowania i kontroli. „Kobieta nigdy nie może czuć się pewnie, ponieważ nieustannie jest oceniana poprzez swój wygląd oraz w każdym momencie może istnieć w niej lęk przed utratą piękna”¹². Zdominowana przez władzę panoptycznego spojrzenia poddaje swój wygląd bacznej obserwacji, stając się tym samym „świadomym ciałem”¹³. Dzięki temu może w odpowiednim momencie zareagować i dyscyplinować swoje ciało lub stosować działania prewencyjne, będąc świadomą kolejnych etapów procesu starzenia się i utraty piękna. Kontroli i dyscyplinie poddane zostaje całe ciało, każda jego część traktowana jest jednak osobno.

Najwięcej uwagi poświęca się skórze, koncentrując się na twarzy. Skóra (cera) staje się podmiotem z własnymi upodobaniami i wymaganiami. Dojrzała kobieta musi nauczyć się, jakie są jej potrzeby, zrozumieć otrzymywane sygnały i dostosować się, a w razie potrzeby zmienić swoje dotychczasowe przyzwyczajenia, by spełnić oczekiwania własnej nowej, dojrzałej skóry. Skóra zyskuje podmiotowość ze względu na podział ja — mój organizm (moje ja nie jest moim organizmem). W tym przypadku to skóra jest substytutem organizmu. Na podmiotowość skóry wskazują zastosowane w tekście zabiegi antropomorficzne — przede wszystkim przypisanie skórze ludzkich cech związanych z emocjami (na przykład lubi, wymaga, potrzebuje).

¹² A. Buczkowski, *Spoleczne tworzenie ciała: pleć kulturowa i pleć biologiczna*, Kraków 2005, s. 295.

¹³ Ch. Shilling, *Socjologia ciała*, Warszawa 2010, s. 89.

Kolejnym elementem, który podlega zabiegom dyscyplinującym, są włosy. Bezpośrednio pojawia się stwierdzenie: włosy też się starzeją, a więc wymagają odpowiedniej pielęgnacji. Mechanizmy dyscyplinowania dotyczące włosów polegają między innymi na odżywianiu, nawilżaniu w domu oraz regularnych wizytach u fryzjera. Przez zabiegi takie, jak: trwała ondulacja, farbowanie czy odpowiednie cięcie, kobieta może mieć kontrolę nad swoim wyglądem, zakrywając siwe włosy czy ujarzmiając ich wygląd. Fryzurę uznaje się za jeden z podstawowych czynników, które mogą pomóc w dążeniach do odmładzania się.

Teksty wskazują również sposoby na dyscyplinowanie sylwetki kobiety dojrzałej. Ciało podlega dyscyplinie przez zastosowanie odpowiedniej diety. W artykułach znajdują się szczegółowe wytyczne dotyczące tego, jakie składniki kobieta powinna włączyć do swojej diety, jak przygotowywać pokarmy oraz ile ich spożywać. Postępowanie zgodnie z wytycznymi może pozwolić schudnąć (to cel uniwersalny, który dotyczy wszystkich kobiet dojrzałych), co wspierają informacje o kaloryczności posiłków zaczerpnięte z dyskursu dietetycznego. „Istotna jest tu walka z nadmierną miękkością ciała (otyłość), sugerującą utratę kontroli nad swoim życiem”¹⁴. Jedzenie pełni funkcję odżywiania organizmu. Dzięki konkretnym posiłkom można dostarczać organizmowi pożądaných substancji (witaminy, białko, błonnik, nienasycone kwasy tłuszczowe), regulować zawartość poszczególnych związków chemicznych i pomóc utrzymać równowagę organizmu. Wszystko to prowadzi do utrzymania zdrowego ciała (wewnętrznie), które pozytywnie wpływa na wygląd (zewnątrznie), tym samym wspomagając kobietę w ukrywaniu objawów starzenia się.

Ciało dojrzałe opisywane jest też przez użycie metafory maszyny, której funkcjonowanie przypomina działanie mechanizmu. Wskazuje na to semantyka czasowników, których użyto, by opisać procesy w nim zachodzące. Dojrzałe ciało jest przedstawiane jako to mniej wydajne: hamuje, spowalnia, zwalnia. Dotyczy to funkcjonowania organizmu (metabolizm zwalnia, skóra regeneruje się wolniej) oraz jego elementów składowych. Ciało dojrzałe jest maszyną, która nie funkcjonuje już tak dobrze, jak powinna, i w związku z tym wymaga naprawy (odbudować, regenerować, udoskonalić). W tym celu należy korzystać z przeznaczonych do tego środków, które mają poprawić jej wydajność. W treści znalazły się propozycje konkretnych sposobów na przywrócenie lepszego funkcjonowania poszczególnych części maszyny. Wszystkie te środki koncentrują się na dążeniu do młodości — czasów sprawnego i najbardziej produktywnego działania maszyny.

Analiza zebranego materiału wyraźnie wskazuje, że nadrzędnym celem dojrzałej kobiety powinna być praca nad sobą, a w efekcie powrót do młodości lub młodego wyglądu. W opozycji do starości młodość to witalność, pożądana aktywność, która pomaga zachować produktywne ciało zdolne do pracy. Semantyka pojawiających

---

¹⁴ A. Buczkowski, *op. cit.*, s. 301.

się w tekstach wyrazów odwołuje do kilku odmiennych strategii reprezentujących dążenie do młodości — odwracania, zakłamania, unikania, walki.

Tabela 2. Strategie dążenia do stanu młodości

Strategia	Reprezentacja leksykalna	Cytaty
odwracanie	przywracać, odnawiać, odzyskać, odbudować, naprawiać, regenerować	Bogactwo składników regenerujących, jak masło shea, olej awokado czy fitoskwalan o doskonałych własnościach odżywczych i regenerujących naskórek, aby przywrócić mu doskonałą gładkość i prawidłowe funkcjonowanie. Multikolagenowe kremy bazują na dojrzałych komponentach wzmacniających, regenerujących i naprawczych, co sprawia, że kremy satysfakcjonująco niwelują zmarszczki, polepszają napięcie, zapewniają komfort i wygładzenie oraz odmładzają wygląd. Stymuluje syntezę kolagenów strukturalnych typu I, III, IV, VII, aby Twoja skóra odzyskała gęstość i jędrność. Linia polecana do pielęgnacji cery dojrzałej kobiet 50+, 60+ i 70+, która potrzebuje silnej stymulacji, zagęszczenia, poprawy napięcia i głębokiej restrukturyzacji oraz odbudowy młodzieńczej objętości.
zakłamanie	odmładzać, wydawać się	Odmładzający makijaż oczu sprawi, że kobieta po czterdziestce znów zobaczy w lustrze dwudziestolatkę. Duże oczy sprawiają, że twarz wydaje się młodsza. Nie na darmo o wielkookich dziewczynach mówi się „babyface”.
unikanie	zapobiegać, hamować, opóźniać, zatrzymać	Skutecznie wygładza zmarszczki oraz zapobiega powstawaniu nowych. Zapewnia efekt przeciwdrobnoustrojowy i przeciwglukacyjny, a dodatkowo hamuje enzym niszczący kolagen w skórze.
walka	zwalczać, zniwelować	Zaawansowane peptydy, które stymulują syntezę kolagenów typu I, III, IV, VII i XVII skutecznie zwalczają skutki starzenia. Skutecznym sposobem na poprawę wyglądu są eliksiry do cery dojrzałej oraz dodatkowo kosmetyki niwelujące oznaki zmęczenia.

Źródło: opracowanie własne.

Strategia odwracania nawiązuje semantycznie do działań mających na celu odwrócenie widocznych już skutków starzenia — odzyskać, odbudować, naprawiać, regenerować. Polega na próbie uzyskania stanu sprzed dojrzałości, który można osiągnąć przez pracę nad konkretnymi fragmentami ciała. Strategia zakłamania polega na ukryciu widocznych oznak starzenia (odmładzać, wydawać się, ukrywać). Kobieta w tym przypadku ma wydawać się młodsza, niż jest w rzeczywistości. W tej strategii ważny jest wizerunek. Wszystkie czynności motywowane są chęcią osiągnięcia atrakcyjniejszego wyglądu. Unikanie jest natomiast strategią prewencyjną, która obejmuje działania mające nie dopuścić do powstania niechcianych zmian (zapobiegać, hamować, opóźniać, zatrzymać). Wpisuje

się to w ogólną tendencję, w której „wywołane procesem starzenia zmiany ciała ukazywane są niejednokrotnie — w reklamach kosmetyków, filmach czy programach rozrywkowych — jako zjawiska patologiczne, z którymi należy zacząć walczyć zanim jeszcze się pojawią”¹⁵. Kobieta świadoma procesów starzenia zachodzących w jej ciele zachęcana jest do podejmowania wszelkich aktywności, które je zahamują czy zatrzymają, a te w efekcie nie staną się widoczne. Ostatnia z wyszczególnionych strategii skupia ofensywne reakcje na zauważalne już sygnały dojrzałego wieku. Metaforyka wojenna jest najczęściej eksploatowana w odniesieniu do starości. Kobieta, nie mogąc już się postrzegać (i nie będąc postrzegana) jako młoda, przybliża się ku niechcianej i negatywnie nacechowanej starości. Zachęcana jest więc do podjęcia walki z wrogiem, czyli starością i jej objawami („Wrogiem Polek są opadające z wiekiem powieki”¹⁶), które mają nad nią przewagę.

Treść artykułów opisuje wiele sposobów na realizację tych strategii. Najczęściej wpisują się one we wspomniane wcześniej mechanizmy kontrolowania i dyscyplinowania ciała. W wypadku kobiety dojrzałej funkcją dyscyplinowania nie jest osiągnięcie piękna samego w sobie, lecz raczej nadmieniona już walka ze starością i opóźnienie jej pojawienia się.

Kobieta zachęcana jest do podejmowania zmian w obrębie konkretnych aspektów życia.

1. Odpowiedni wygląd

— pielęgnacja i kosmetyki

Ciało kobiety dojrzałej powinno być zadbane: kremowane, pielęgnowane, otoczone troską. Wymaga zadbania o nie w szczególny sposób, poprzez używanie dedykowanych kosmetyków — specjalnie dla kobiety dojrzałej. Ich stosowanie pomaga realizować wymienione strategie dążenia do młodości — najczęściej walki i odwracania. Skuteczność działania tych kosmetyków legitymizują wymieniane składniki aktywne, które pracują na rzecz lepszego wyglądu kobiety. Przekaz wzmacnia medyczna bądź ekspercka nomenklatura.

— makijaż

Makijaż pozwala kobiecie dokonać metamorfozy. Może ukryć niechciane elementy lub skierować uwagę na inną część twarzy (w domyśle tę atrakcyjniejszą). Powinien być formą upiększenia kobiety dojrzałej („Dojrzałe piękno wymaga odpowiedniej oprawy”), uwypuklając jej odpowiednie atuty i ukrywając niedoskonałości. Nadrzędną funkcją używania makijażu jest uzyskanie młodego wyglądu kobiety — najczęściej manifestowaną strategią jest zakłamanie. Kobieta dostaje szczegółową instrukcję, czego i w jaki sposób używać, by uzyskać pożądany efekt.

¹⁵ A. Dziuban, *Spoleczny obraz starości i postrzeganie własnego ciała w procesie starzenia się. Przegląd piśmiennictwa*, „Gerontologia Polska” 18, 2010, nr 3, s. 141.

¹⁶ 5 sposobów na makijaż odmładzający, <https://kobieta.onet.pl/uroda/makijaz/5-sposobow-na-makijaz-odmladzajacy/1fcx16x> (dostęp: 30.09.2018).

— strój

Kobieta dojrzała musi ubierać się w odpowiedni sposób, dostosowując strój do wieku oraz typu sylwetki. Nie powinna ubierać się tak jak w przeszłości, być niemodna i się postarzać. Dlatego, w ramach wsparcia, proponowane są jej książki, instruktaże i przedstawiane metamorfozy innych kobiet, które mają być jej inspiracją do działania. Strój kobiety dojrzałej powinien podkreślać walory, ukrywać mankamenty, jednocześnie nie powinien być źle dopasowany do wieku (wyzywający). Również w tym przypadku nadrzędną funkcją jest młody wygląd, który osiągnąć można dzięki wyważonym rozwiązaniom: unikając strojów zachowawczych, ale też tych wyzywających.

— fryzura

Dobór fryzury dla kobiety dojrzałej, analogicznie do poprzednich propozycji, motywowany jest przede wszystkim jej wiekiem, ale także wyglądem twarzy. Źle dobrana fryzura może postarzać, dlatego jej wybór powinien być przemyślany. Fryzura oprócz funkcji maskującej niedoskonałości (siwe włosy, łysienie), jest także nośnikiem innych cech, niezwiązanych bezpośrednio z wyglądem, a bardziej odnoszących się do osobowości („Długie włosy w dojrzałym wieku to symbol odwagi, niezależności i nowatorskiego podejścia. [...] Ta opcja polecana jest paniom o bardziej konserwatywnym usposobieniu”¹⁷).

— chirurgia plastyczna

Kolejnym sposobem na przywrócenie młodości są zabiegi medycyny estetycznej i chirurgii plastycznej. Kobieta, która postrzega siebie jako starą, jednocześnie nie będąc usatysfakcjonowana efektami innych czynności dyscyplinujących, może udoskonalić lub poprawić swoje ciało. Wskazuje to na zabiegi parcelacji i kontroli ciała, które fragmentaryzując poszczególne jego części, dają możliwość porównania ich do siebie z przeszłości czy też do sylwetek innych osób. To właśnie te widoczne różnice stają się motywacją do podjęcia kolejnych kroków reżymu.

2. Seksualność

Mechanizmem wychodzącym poza kategorię dyscyplinowania ciała, jednak odnoszącym się do strategii związanych z odmładzaniem, jest młody kochanek. Seksualność zdaje się zarezerwowana jedynie dla osób młodych, w wieku reprodukcyjnym, dlatego młodszy partner wskazuje na aktywność seksualną, tym samym przywracając kobiecie młodość. Dodatkowo może ona zostać określona mianem kuguarzycy, konstrukt ugruntowanego społecznie, konotującego zestaw pozytywnych cech przypisywanych dojrzałej kobiecie.

3. Pozycja finansowa

Kolejnym narzędziem służącym walce ze starością są również pieniądze. W analizowanych tekstach przedstawiane jako atrybut kobiety dojrzałej, mogą pozwolić

¹⁷ *Fryzury po 50. — najlepsze fryzury dla kobiet dojrzałych*, <https://kobieta.wp.pl/fryzury-po-50-najlepsze-fryzury-dla-kobiet-dojrzalych-6275167841249409a> (dostęp: 30.09.2018).

jej kupić sobie piękno i młodość. To znaczy, przez konsumowanie (kremy, operacje, ubrania itp.) kobieta może skuteczniej niż osoba nieposiadająca takich zasobów walczyć ze starością. Jednocześnie kobieta posiadająca pieniądze nie ma żadnych argumentów na pozostanie zaniedbaną, z widocznymi oznakami starzenia się.

Starzenie się kobiety dojrzałej

Starzenie się jest nadrzędną cechą kobiety dojrzałej. Nacechowana negatywnie starość ma być jej obawą i bolączką. Opisywana jest przede wszystkim jako proces dotyczący ciała, który może obejmować jego poszczególne części. Najczęściej wspomniane są cera (skóra) i włosy. Kobieta nie podlega jednemu procesowi starzenia, jest pod wpływem wielu oddziałujących na nią jednocześnie. „Proces starzenia nagle przyspiesza, kondycja skóry »załamuje się« i drastycznie pogarsza. Cera kobiet dojrzałych szybciej się starzeje, zwłaszcza po menopauzie. Ponieważ procesy starzenia nakładają się na siebie ciężko jest wyodrębnić efekty”¹⁸.

W analizowanym materiale wszystkie określenia dotyczące procesu starzenia nie dotyczą naturalnego procesu obejmującego cały organizm, a raczej jego zauważalnych objawów i oznak. Starzenie się dotyczy tutaj tylko tego, co dostrzegalne i może stać się przyczyną stygmatyzacji.

Zauważenie objawów, oznak i zmian powinno wymusić na kobiecie podjęcie akcji. Pojawia się tutaj podwójny standard, który jest skutkiem społecznych oczekiwań względem tożsamości płciowej, ponieważ „o ile obydwie płcie obawiają się tego procesu, tylko kobieta jest zobowiązana do podejmowania działań prewencyjnych”¹⁹. Starzenie się jest bowiem nierozzerwalnie związane z mitem piękna²⁰ i wywodzących się z niego norm dotyczących wyglądu, którym podlega kobieta, jednocześnie nie będąc w stanie zawsze się im przyporządkować. Starzejące się ciało jest uznawane za nieatrakcyjne, niekiedy wzbudzające oburzenie lub wręcz obrzydzenie²¹. „Dzieje się tak, ponieważ fizyczne przejawy starzenia się sprawiają, iż wiek podeszły często kojarzony jest z niedołążnością, zaniedbaniem, rozkładem ciała, fluidalnością, chorobą, śmiercią czy brakiem kontroli nad własnym organizmem”²².

---

¹⁸ *Dermika Neocollagen M+ kolagenowy rekonstruktor skóry*, <https://kobieta.onet.pl/uroda/kosmetyki/dermika-neocollagen-m-krem-do-twarzy-cena-sklad/f3mekse> (dostęp: 30.09.2018).

¹⁹ A. Buczkowski, *op. cit.*, s. 292.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Por. A. Dziuban, *op. cit.*, s. 142.

²² *Ibidem*.

Dojrzałość a norma

Ważną kategorią w kontekście analizowanego materiału wydaje się norma — rozumiana jako społeczne przyzwolenie na pewne zachowania lub jego brak. Jako że ciało jest konstruowane i istnieje przez dyskurs²³, odzwierciedla obowiązujące normy i wartości, sytuując jednostkę w lub poza społeczną akceptacją.

Część tekstów traktuje bądź odnosi się do tego, co przystoi, wypada, powinno się lub czego nie wolno. W tym przypadku norma odnosi się najczęściej do makijażu oraz ubioru kobiety dojrzałej.

Kobiety dojrzałe często stawiają na sprawdzony schemat: najczęściej jest to spódnica 10 cm za kolana (bo przecież w tym wieku nie wypada nosić krótszej) i wyłożona na nią długa koszulowa bluzka. Jest to typowy strój do pracy²⁴.

Warto, aby w szafie dojrzałej kobiety znalazły się sukienki o klasycznych krojach. Wygodne, ale nie workowate, i takie, które podkreślą to, co trzeba, a ukryją te części sylwetki, które tego potrzebują²⁵.

W tekstach o charakterze poradnikowym owe zasady (czy nawet stereotypy) są zarówno powielane, jak i obalane przez uznanie ich za niemodne czy staromodne podejście. Dotyczy to i zbyt zachowawczego ubioru, i konkretnych zachowań, które przez długi czas uznane były za niestosowne.

Nic sobie nie robią z dobrych rad mówiących, że to mężczyzna powinien być starszy od kobiety, aby mógł się nią opiekować. Czy to źle, że łamią konwenanse? Czy rzeczywiście przechodzą kryzys wieku średniego? Czterdziestolatki, nie dajcie sobie wmówić, że w swych poszukiwaniach szczęścia nie macie racji!²⁶

Lekkie, seksowne i modne — takie właśnie są odmładzające fryzury dla aktywnych, dojrzałych kobiet. Myli się ten, kto twierdzi, że z wiekiem nie należy eksperymentować z fryzurami bądź modą²⁷.

Od kobiety dojrzałej wymaga się umiejętnego balansowania między respektem i ignorowaniem przyjętych zasad, gdyż każda skrajność uznana jest za zaniedbanie. Można domniemywać, że z racji procesów emancypacyjnych restrykcyjność tych zasad ulega stopniowemu osłabieniu. Nie zmienia to jednak faktu, że kobieta dojrzała, dążąc do młodego wyglądu, musi być świadoma istnienia reguł

---

²³ Por. A. Majer, *Dyskurs dyscyplinowania męskiego ciała w wybranych tekstach kultury popularnej*, Gdańsk 2016, s. 28.

²⁴ *Dojrzałe metamorfozy. Jak się ubierać, gdy przekroczysz 50.?*, <https://kobieta.onet.pl/moda/jak-ubierac-sie-gdy-przekroczysz-50/4kx6yze> (dostęp: 30.09.2018).

²⁵ *Wypada nosić takie, w jakich czujesz się świetnie. Sukienki dla dojrzałych kobiet*, <https://kobieta.wp.pl/wypada-nosic-takie-w-jakich-czujesz-sie-swietnie-sukienki-dla-dojrzalych-kobiet-6255661440161409a> (dostęp: 30.09.2018).

²⁶ *Kryzys wieku średniego u kobiet. Czy z chęci zatrzymania młodości można oszaleć?*, <https://kobieta.onet.pl/uroda/kryzys-wieku-sredniego-u-kobiet-czy-z-chedi-zatrzymania-mlodosci-mozna-oszalec/r0y3s3l> (dostęp: 30.09.2018).

²⁷ *Fryzury dla 50-latki. Odmładzające fryzury dla dojrzałych kobiet*, <https://kobieta.wp.pl/fryzury-dla-50-latki-odmladzajace-fryzury-dla-dojrzalych-kobiet-6267794656684161a> (dostęp: 30.09.2018).

i społecznych norm. Ich przekroczenie może wiązać się dla niej z wykluczeniem. Tym samym dyskurs medialny uprzywilejowuje określoną wizję rzeczywistości — świata wymuszającego dyscyplinowanie ciała i podążanie drogą mającą na celu odmładzanie jednostki w oczach innych.

Bibliografia

- Buczkowski A., *Spoleczne tworzenie ciała, płeć kulturowa i płeć biologiczna*, Kraków 2005.
- Długosz K., *Językowy obraz kobiety i mężczyzny w polszczyźnie potocznej*, „Prace Filologiczne” 45, 2000, s. 121–131.
- Duszak A., Fairclough N., *Wstęp. Krytyczna analiza dyskursu — nowy obszar badawczy dla lingwistyki i nauk społecznych*, [w:] *Krytyczna analiza dyskursu interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, red. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008, s. 7–29.
- Dziuban A., *Spoleczny obraz starości i postrzeganie własnego ciała w procesie starzenia się. Przegląd piśmiennictwa*, „Gerontologia Polska” 18, 2010, nr 3, s. 140–147.
- Goffman E., *Człowiek w teatrze życia codziennego*, przeł. H. Śpiewak, P. Śpiewak, Warszawa 1981.
- Łobodzińska R., *Jaka jest kobieta w języku polskim?*, [w:] *Język a kultura*, t. 9. *Płeć w języku i kulturze*, red. J. Anusiewicz, K. Handke, Wrocław 1994, s. 181–186.
- Majer A., *Dyskurs dyscyplinowania męskiego ciała w wybranych tekstach kultury popularnej*, Gdańsk 2016.
- Marcjanik M., *Językowy obraz osoby starej*, [w:] *O sposobach mówienia o starości. Debata — analiza — przykłady*, Warszawa 2014.
- Miś A., *Anti-age versus pro-age — reklamowy dyskurs o wieku kobiet*, „Debiuty Naukowe” 4, 2010, s. 53–62.
- Niewiedział D., Steciąg M., *Stara kobieta — wizerunki językowe i psychologiczne (rekonesans badawczy)*, „Rocznik Lubuski” 42, 2016, cz. 1, s. 367–381.
- Shilling Ch., *Socjologia ciała*, przeł. M. Skowrońska, Warszawa 2010.
- Szukalski P., *Ageizm — dyskryminacja ze względu na wiek*, [w:] *Starzenie się ludności Polski — między demografią a gerontologią społeczną*, red. J.T. Kowaleski, P. Szukalski, Łódź 2008, s. 156–184.

The construct of mature woman in media discourse — a critical analysis

Summary

A woman's maturity places her somewhere between youth and old age. A woman trapped between the two receives advice to help her break free. The aim of the study was to reconstruct the linguistic ways of understanding a woman's maturity and its social implications. The analysis was performed with the use of Critical Discourse Analysis (CDA), a research concept that allows the visualising of inequalities and relations of power. The definition of the concept as well as linguistic strategies representing various ways of striving for youth (reversing, lying, avoiding, fighting) and categories of disciplining such as appropriate appearance, sexuality and financial position, were specified during this analysis.

Keywords: mature woman, discourse analysis, CDA, disciplining the body, media discourse